

ESPÍGOL

collir així a Girbeta. A Trepadús (sobre la Noguera Ribagorçana, poc més al N. de Casterner de les Olles) hem recollit *La Canal Espessa*. A Güel es troba el barrenc anomenat *L'Espesso*. A Escuaín (Alt Cinca) hi ha el bosc anomenat *Os Espessos do Reguero*. A les Garigues i al Baix Segre *una espessa* és terme usat amb un valor similar i queda reflectit també en la toponímia; pensem en *l'Espessa Balaguera*, a la Granja d'Escarp. Fora del nostre domini, als Alps, *Spessa* té així mateix el sentit de 'bosc' en parlars friülans i alt-italians (cfr. *DECat* III, 642a12). La noció de 'bosc frondós' s'avé perfectament amb la geografia de la zona d'*Espés*. X. T.

Espetta, V. *Espelt Espí*, Puig d'~, V. *Espills* Es-
pia, V. *Espioca Espiells*, V. *Espills*
Espigantosa, V. *Espinasa*, s. v. *Espina*

ESPÍGOL

Espigol o *Espigol Gros*, antiga quadra del municipi de Tornabous (Urgell), al Nord-Est del poble.

DOC. ANT. *Espigoledo* --- *Espigol Gros* a. 1066 (*BABL* II, 112); *Çespigol* a. 1179 (Miret, *TempleH*, p. 324); *Spigol* a. 1186 (*Cart. Poblet*, p. 112); *Espiculi* a. 1196 (Miret, *TempleH*, p. 312).

Barranc de l'*Espigol*, en el terme de Banyeres de Mariola (Alcoià) (xxxvi, 22.15).

De la planta *espigol*. Del seu collectiu:

L'Espigolar, barranc que baixa immediatament al N. de la Serratella (Alt Maestrat) cap a l'E. (xxviii, 138.1; 1440.2).

Espigolar, partida del terme d'Albaida (GGRV II, p. 8).

L'Espic, partida del terme de Finestret (Conflent) (xxvii, 193.5). Sembla variant d'*espigol*', formada, com aquest, amb el ll. *SPICUM* 'espiga': *DECat* III, 644a14-18.

Altres derivats collectius:

Espigolats, partida antiga del terme d'Elna (Roselló) documentada l'any 1121, en doc. del bisbat d'Elna (*Hist. Lgd.* v, 1530).

L'Espigoler, partida antiga del terme de Cabó-Organà (Alt Urgell): *ipso Spigoler* a. 1984 (*BABL* VIII, 45 532).

ETIM. NLL provinents del nom de planta *espigol*, derivat del llatí tardà *SPICULUM* 'espigol', diminutiu de *SPICUM* 'espiga': *DECat* III, 644a14-18. J. F. C.

Espillera, V. *Espills*

ESPILLS, *ESPILL*, amb *ESPIELLS* i noms connexos

(1) *ESPILLS*, llogaret de Ribagorça, dalt d'un serrat, entre dues valls afls. esq. de la N. Ribagorçana, agre. al te. de Sapeira, uns 10 k. ONO. de Trep, i 7 NNE. del Pont de Montanyana.

PRON.: *aspil̄s* a Noals, 1920 Casac.; *as-/aspil̄s* en 60

els llogarets veïns, 1957 (Claramunt, La Vileta, Castissent, Escarlà, Sapeira) (xviii, 109-117, 183-200).

Vaig veure'l dalt d'un puig de 1070 alt., que ressurc entre els d'aquell serrat, 500 m més alt que el llit de la Ribagorçana, sense res que li destorbi la vista a gran distància cap al S. i l'O.; 1,5 k. al NO. uns 300 metres més baix, però a la punta avançada d'un gran serrat paral·lel a la serra d'Espills, hi ha el Santuari de *La Mira*, que també domina gran vista cap a l'O. i SO. No és ben segur, però sí versemblant, que aquest vingui de *mirar*; llavors serien tots dos noms, i en tot cas el d'*Espills*, que indiquen la idea de llocs fortificats contra els moros, o invasors anteriors, que pugessin Ribagorçana amunt: en magnífica posició per veure'ls des de molt lluny i molt abans que s'hi acostessin.

MENCIONS ANT. 1055: *Espills* (*Lib. Feud. Mai.* I, 123); 1056: *castro de Speculis* (id., I, 75); 1077: Castissent afr. pel N. amb *Espillos* (ib., I, 92.20); 1104-1118: «in duabus ecclesiis, scil. Beate Mariae et Be. Petri de villa Spils» (*Cart. de Lavaix*, § 48, p. 46); 1149: Rotlandus de *Espillis* signa en un doc. del comte de Pallars relatiu a Eroles, junt amb barons d'Erill i de Benavent (*Li. Fe. Mai.* II, 373); el mateix baró (Rodlan), l'any 1151, en forma diftongal aragonesa: «Rodlan de Spiels», en un conveni del comte de Bna., relatiu, però, a Aragó, i enmig de barons tots aragonesos (Burbàguena, Borja etc.) (*Li. Fe. Ma.* I, 20). Un descendent homònim Rodlan d'*Espils* a. 1190, en doc. signat a Fraga junt amb barons de Pallars (ib., I, 98); 1359: honor *des Pills* (*CoDoACA* XII, p. 72): «loch *Despills*» (p. 77).

ETIM. Com ja mostra també la menció de 1056, i en tot cas la posició del lloc, està en un ús figurat del ll. *SPĒCŪLUM* 'mirall, espill', pres en el sentit de 'mirador', lloc de guaita, ben natural en un derivat llatí de *specere*, *adspicere* 'mirar', 'guaitar'; formació paral·lela a la dels repetits NLL *Miralles*, *Finestres*, *Mirador*, sempre designant paratges de vast domini visual.

Ja molts toponomistes (no sols des de Balari, *Orig.*) han postulat aquest ús com a cosa del romànic comú i arcaic. I de fet el tenim ja documentat en llatí popular, per *l'Itinerarium Egeriae*, la narració que una pelegrina (probablement hispana) deixà escrita en el S. IV, del seu viatge a Palestina (*ad Loca Sancta*, altres li digueren *Aetheria*): «super Mare Mortuum ostensus est nobis mons. praecisus ualde, qui dictus est *ante agri specula*» (XII, 10.2, i estudi de Löfstedt); *praecisus* 'escarpat', per tant amb gran vista; justament *specula* en plural, del neutre *speculum*. I aquest mateix plural, només que en la forma romànica més tardana, *SPECULOS*, al·ludint als punts de guaita, varis —totes direccions—, és el que ha donat el nom de *l'Espills* ribagorçà.

La forma, però, *SPECULA* d'Egèria, ha restat també en la nostra toponímia: (2) A l'alta Cerdanya: *Espilla* (*aspil̄ə*), Serrat, Collet d'~, a Bena, dalt del te. d'Enveig (xxiii, 72, 73). En posició semblant: (3) *La Spila* en el Priorat, te. La Vilella Alta (xiii, 80.19). I amb vocalisme mossàrab: (4) la Roca d'*Espèla* dalt de les